

УПРАВЛІНСЬКІ ВИМОГИ ДО ЗМІСТУ ІНШОМОВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ВІЙСЬКОВИХ ФАХІВЦІВ У ПРОЦЕСІ ЇХ ПІДГОТОВКИ

Основну увагу приділено вимогам до іношомовної компетентності військовослужбовців, яка вважається одним із важливих елементів професійної підготовки військових фахівців. На думку автора, управлінські вимоги до іношомовної компетентності варто розглядати з урахуванням критеріїв, поданих в міжнародному мовному стандарті НАТО STANAG 6001. Проведено узагальнення поглядів вчених на поняття "компетентність" та визначено зміст поняття "іношомовна компетентність". Подано опис рівнів володіння іноземною мовою відповідно до Концепції мовної підготовки Збройних Сил України.

Ключові слова: компетентність; компетенція; компетентнісний підхід; військовий фахівець; іношомовна компетентність; STANAG 6001.

Постановка проблеми. У зв'язку з розширенням міжнародного співробітництва вітчизняних військових установ з ООН, ОБСЄ, ЄС та НАТО, реалізації національних інтересів України у сфері безпеки і оборони, покращенням ділових і наукових контактів українських військових фахівців із зарубіжними країнами, участю нашої держави у миротворчих операціях, переорієнтацією фахової підготовки військовослужбовців на стандарти Північно-Атлантичного альянсу значну роль у професійній діяльності офіцера відіграє володіння іноземною мовою. Військовослужбовці використовують іноземну мову у ході обміну результатами військової діяльності з іноземними колегами в ході регулярних міжнародних навчань, самостійного і швидкого отримання інформації для подальшого застосування її у практичній діяльності з максимальною ефективністю. На сьогоднішній день значно зросли вимоги до рядового та офіцерського складу стосовно знання іноземної мови, тому питання формування іношомовної компетентності (далі – ІК) є одним із важливих елементів професійної підготовки військових фахівців.

Оволодіння іношомовною компетентністю дозволяє військовослужбовцю успішно використовувати іноземну мову як у професійній діяльності, так і для самоосвіти й саморозвитку. Констатуємо об'єктивну потребу кожного офіцера в оволодінні іноземною мовою, в першу чергу – англійською. Водночас, освітні установи Міністерства оборони України здатні забезпечити відповідну курсову підготовку лише для 1,5 тисяч військовослужбовців на рік, тоді як цього потребують десятки тисяч офіцерів. Крім того, існуюча практика аудиторної курсової підготовки здатна лише частково враховувати потребу військовослужбовців у реалізації індивідуальної траєкторії вивчення англійської мови (йдеться, передусім, про базовий рівень володіння мовою, особистісні здібності кожного офіцера щодо вивчення мов, реальну найближчу перспективу застосування ним іноземної мови в службовій

діяльності тощо). Це зумовлює наявність проблеми управлінського супроводу оволодіння військовослужбовцями ІК як умови реалізації індивідуальної освітньої траєкторії. Її розв'язання в контексті нашого дослідження дозволить створити певні теоретичні підстави для подальшого винайдення технології управління оволодінням офіцерами іншомовною компетентністю, зокрема засобами дистанційного навчання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Огляд літератури засвідчив неоднотайний підхід учених до визначення іншомовної компетентності. Теоретичне осмислення поняття “мовна компетентність” розглядається в лінгвістичному аспекті після виходу у світ книги “Мова і мислення” (1972) Н. Хомського [1], відомого американського ученого, який і ввів до наукового обігу це поняття. Його послідовники (Ю. Апресян [2], О. Кубрякова [3]) також надають перевагу терміну “мовна компетентність”, а таке поняття як “мовленнєва компетентність” входить до визначення мовної компетентності. Друга група дослідників (О. Біляєв [4], А. Нікітіна [5], М. Пентилюк [5]) розмежовує мовну й мовленнєву компетентності, підкреслюючи, що мовленнєва не лише пов'язана з мовою, а й формується на її основі. Поділяючи останню точку зору, зауважимо, що жодний з підходів до вивчення змісту ІК не враховує особливостей її подальшого застосування в професійній діяльності фахівця, зокрема військовослужбовця. Водночас така специфіка існує і вона має позначатися на подальших організаційних та технологічних умовах вивчення офіцерами англійської мови.

Мета статті полягає у з'ясуванні сутності іншомовної компетентності військових фахівців з огляду на потреби управлінського процесу в її формуванні з реалізацією індивідуальних освітніх траєкторій. Задля цього передбачається проведення аналізу нормативних вимог до ІК військовослужбовців та програмних цільових орієнтирів відповідної підготовки офіцерів за стандартом НАТО STANAG 6001.

Виклад основного матеріалу.

Учені висловлюють різні погляди на сутність поняття “компетентність”. Зокрема вона характеризується як добра обізнаність у чому-небудь, знання, досвід у тій чи іншій галузі, поінформованість, обізнаність, авторитетність [6, с. 87], стійка готовність і здатність людини до діяльності [7, с. 28], особливий тип організації предметно-специфічних знань, що дозволяють приймати ефективні рішення у відповідній галузі діяльності [8, с. 207], володіння людиною відповідною компетенцією, яке включає особистісне ставлення людини до предмету діяльності [9].

Узагальнюючи вищезазначене, констатуємо, що в нашому дослідженні під компетентністю розуміється норма, досягнення якої свідчить про спроможність правильного вирішення людиною певного фахового завдання і яка характеризується відповідним змістом, що містить знання, уміння, навички, досвід тощо.

Не менш складною є проблема класифікації компетентностей, розроблення на їх основі критеріальних вимог до особистості фахівця.

На Лісабонській конференції 2001 р. було ухвалено перелік із 8 ключових компетентностей (навички рахування та письма, базові компетентності у галузі математики, природничих наук та технологій, володіння інформаційними та комунікаційними технологіями, володіння іноземними мовами, здатність навчатись, підприємницькі навички, соціальні навички, загальна культура).

Отже, володіння іноземними мовами, тобто іншомовною компетентністю, розглядається зарубіжними науковцями, як одна із найважливіших характеристик особистості. Також, на нашу думку, її можна віднести до складу загальнокультурної компетентності людини та компетентності з інформаційних і комунікаційних технологій.

Щодо визначення іншомовної компетентності ми поділяємо позицію І. Секрет, яка витлумачує її як інтегративне утворення, що виявляється у психологічній і технологічній готовності особистості до виконання продуктивної діяльності з використанням засобів іноземної мови та забезпечує можливість ефективної взаємодії з оточуючим іншомовним середовищем [10].

Компетентнісний підхід в організації іншомовної підготовки передбачає оволодіння військовослужбовцем іншомовною компетентністю, тобто здатністю виконувати реальні завдання іншомовної комунікації, отримувати, передавати, аналізувати інформацію в умовах іншомовного середовища. З огляду на це іншомовна комунікативна компетентність – це інтегративне утворення особистості, яке формується на основі лінгвістичної, соціокультурної, дискурсивної, стратегічної компетенцій і дозволяє майбутньому фахівцю ефективно здійснювати іншомовну комунікацію, досягати при цьому позитивних результатів у своїй професійній діяльності.

На всіх етапах опанування іноземної мови необхідно розуміти суть ефективної комунікації: ті, хто вивчає мову, мають бути здатні до спілкування з найповнішим використанням досягнутого рівня іншомовної компетентності. Вони мають уникати ускладнення розуміння через вади у вимові, помилки у застосуванні слів чи граматичних конструкцій; обирати оптимальний стиль спілкування відповідно до ситуації; обмірковувати та застосовувати стратегії щодо виявлення моментів зриву комунікації через недостатній рівень іншомовної компетентності. Зауважимо, що зазначені вимоги щодо результатів опанування військовим фахівцем іноземною мовою не можуть в однаковій мірі стосуватися всіх військовослужбовців. Адже потреби одних з них обмежуються вивченням технічної документації, інших – необхідністю порозуміння з іноземними колегами в ході навчань, що потребує знання окремих термінів та типових фразеологічних конструкцій, а треті постійно працюють у складі міжнародних місій чи військово-політичних об'єднань, що передбачає вільне володіння іноземною мовою. Відповідно мають різнитися й вимоги до результатів навчання. Отже, зміст ІК повинен бути диференційований за рівнями її оволодіння.

Вимоги до змісту ІК з боку суб'єктів управління іншомовною підготовкою військовослужбовців зумовлені не лише особливостями

подальшого застосування іноземної мови. Від змісту ІК залежить створення мотиваційного середовища, зорієнтованого на набуття офіцерами іншомовної компетентності на новому рівні. Зміст ІК є визначальним чинником для організації й планування іншомовної підготовки військових фахівців з огляду на її цільові орієнтири, а також для розробки технологій і методик навчання іноземній мові, зокрема дистанційного навчання.

Зазначені обставини зумовлюють такі дві основні управлінські вимоги до змісту іншомовної компетентності військовослужбовців:

- деталізація змістових вимог з урахуванням особливостей застосування іноземної мови;

- диференційованість змісту ІК в залежності від рівнів оволодіння цією компетентністю.

На сьогодні зміст та рівень іншомовної компетентності військових фахівців регламентується Концепцією мовної підготовки особового складу Збройних Сил (далі – Концепція), яка визначає принципи мовної підготовки особового складу, головні завдання щодо її вдосконалення, етапи та шляхи реалізації поставлених завдань. Зокрема в Концепції визначено, що мовна підготовка особового складу Збройних Сил – це складова частина загальної системи підготовки військовослужбовців та працівників Збройних Сил, яка являє собою комплекс узгоджених між собою, планомірних і послідовних заходів навчального та тренувального характеру, спрямованих на вивчення особовим складом іноземних мов у обсязі, визначеному як необхідний для виконання посадових обов’язків, служби (роботи) та навчання за кордоном [11, с. 2].

У Концепції подані описи рівнів володіння іноземною мовою. Згідно з нею рівень володіння іноземною мовою – це сукупність мовних знань, мовленнєвих навичок та вмінь, що визначає здатність особи до її практичного використання. У Збройних Силах цей рівень оцінюється за шкалою стандартизованих мовленнєвих рівнів (далі – СМР), які відповідають рівням мовленнєвої компетенції за мовним стандартом НАТО “STANAG 6001”. Метою даного стандарту є надання опису рівнів володіння мовою за чотирма основними видами мовленнєвої діяльності.

В описі надаються чіткі роз’яснення рівнів мовної компетентності згідно з загальноприйнятими видами мовленнєвої діяльності: аудіювання, говоріння, читання, письмо.

В документі визначено шість рівнів мовленнєвої компетентності від 0 до 5:

Рівень 0 – Відсутність практичного вміння

Рівень 1 – Вживання

Рівень 2 – Функціональний

Рівень 3 – Професійний

Рівень 4 – Експертний

Рівень 5 – Досконалий / рівень досвідченого носія мови

Маємо описи проміжних рівнів щодо кожного з аспектів мовної компетентності. Наприклад, щодо аудіювання диференціація є такою:

Стандартизований мовленнєвий рівень (СМР) – рівень іншомовної мовленнєвої компетенції, сукупність мовних знань, мовленнєвих навичок та вмінь, що визначає здатність особи до практичного використання іноземної мови.

СМР 0 (Відсутність практичного вміння): неспроможність сприймати зміст за винятком окремих знайомих слів, практичне нерозуміння мови;

СМР 1 (Виживання): розуміння носія мови, за умов, що він говорить повільно і часто повторює або перефразовує сказане. Часте нерозуміння як основного змісту, так і другорядних фактів. Здатність розуміти мову засобів масової інформації або розмову між носіями мови тільки в тому випадку, якщо зміст є абсолютно простим і передбачуваним;

СМР 2 (Функціональний): здатність розуміти основний зміст розмов, що стосуються власної професійної компетентності. Під час прослуховування повідомлень засобів масової інформації або розмови між носіями мови, коли використовується більш складна або спеціалізована мова, наявне розуміння лише загального змісту. Практична здатність сприймати інформацію фактичного характеру, а не мовні нюанси у поданні фактів;

СМР 3 (Професійний): здатність чітко розуміти мову, якою користуються під час зустрічей, дискусій, брифінгів та в усіх інших формах мовлення, які пов'язані з тривалим обговоренням різноманітних тем і ситуацій, у тому числі незнайомих. Розуміння абстрактних понять при обговоренні тем з економіки, культури, науки, техніки. Здатність розрізняти основні стилі, відчувати гумористичні та емоційні відтінки. Проте, можливе нерозуміння носіїв мов при швидкому темпі розмови, з використанням сленгу або діалекту;

СМР 4 (Експертний): здатність добре розуміти загальний зміст і подробиці в повідомленнях засобів масової інформації та в розмові між носіями мови, які використовують місцеві вислови і діалект. Це рівень високоосвіченого носія мови, який здатний вести розмову на незнайомі теми загального або професійного характеру;

СМР 5 (Досконалий/Рівень високоосвіченого носія мови): здатність повністю розуміти всі типи і стилі мовлення, у тому числі різноманітні діалекти за винятком сленгу за наявності шуму. [12, 13].

Зауважимо, що рівень знання іноземної (англійської) мови СМР 2 (Функціональний) є обов'язковою вимогою для всього особового складу, який направляється за кордон для проходження військової служби (роботи) у складі миротворчих підрозділів, миротворчого персоналу, на навчаннях під егідою ООН. Рівень знання іноземної (англійської) мови СМР 3 (Професійний) є обов'язковою вимогою для особового складу, який виконує завдання у складі штабів (органів військового правління). Максимальною нормативною вимогою до іншомовної компетентності військовослужбовців є СМР 3, хоча кожний офіцер може індивідуально підвищувати свій рівень володіння іноземною мовою до найвищого в залежності від особистих та службових потреб, що вимагає створення спеціальних індивідуальних умов навчання.

Отже, констатуємо, що зміст іншомовної компетентності військовослужбовця, наданий у мовному стандарті НАТО “STANAG 6001”, повністю відповідає визначеним нами вимогам управління іншомовною підготовкою військових фахівців як щодо деталізації змістових вимог, так і диференційованості змісту ІК. Це дозволяє визначити такі поточні завдання перед системою управління, які необхідно виконати з метою оптимізації іншомовної підготовки офіцерів:

– забезпечити проведення моніторингу потреб військовослужбовців у володінні іноземною мовою;

– спираючись на базовий рівень іншомовної компетентності офіцерів, затребуваний кінцевий результат її сформованості, форми та умови навчання військовослужбовців, розробити технології забезпечення індивідуальних програм (траєкторій) іншомовної підготовки військових фахівців;

– відповідно до окремих типових індивідуальних програм розробити відповідне методичне забезпечення оволодіння офіцерами ІК, зокрема засобами дистанційного навчання.

Відзначимо, що на базі Національного університету оборони України імені Івана Черняхівського для військовослужбовців на сьогодні проводяться такі види курсів іноземних мов: інтенсивний курс, напівінтенсивний курс, курс іноземної військової термінології та в подальшому планується дистанційний курс іноземної мови на базі Центру дистанційного навчання, який створюється. Отже, є підстави стверджувати, що мовний стандарт НАТО “STANAG 6001” буде реалізований з урахуванням індивідуальних потреб і можливостей офіцерів, які навчаються в магістратурі, проходять курсове навчання та вивчають іноземну мову без відриву від несення служби.

Висновок. Таким чином, при формуванні іншомовної компетентності у військових фахівців необхідно враховувати вимоги стандарту НАТО STANAG 6001, які відповідають вимогам управління цим процесом щодо деталізації змістових вимог і диференційованості змісту ІК. Результати цього дослідження розпочати розробку індивідуальних програм (траєкторій) іншомовної підготовки військових фахівців з урахуванням їхніх індивідуальних потреб і можливостей.

ЛІТЕРАТУРА

1. Хомський Н. Мова і мислення. / Н. Хомський. – М., 1972. – 324 с.
2. Апресян Ю.Д. Образ человека по данным языка: попытка системного описания / Ю.Д.Апресян // Вопросы языкознания. – 1995. – № 1. – С. 27.
3. Кубрякова Е.С. 1994 – Парадигмы научного знания в лингвистике и ее современный статус // Изв. АН. Серия литературы и языка. – М., 1994. – Т. 53, № 2. – С.3–15.
4. Біляєв О.М. Концепція інтенсивного навчання мови / О.М. Біляєв // Українська мова і література в школі. – 1991. – № 6. – С. 570.
5. Пентилюк М.І. Концепція когнітивної методики навчання української мови / М.І. Пентилюк, А.В. Нікітіна, О.М. Горошкіна // Дивослово. – 2004. – № 8. – С. 5 – 9.

6. Энциклопедический словарь. 3-е изд. – М.: Сов. энцикл., 1984. – 1600 с. – С. 613.
7. *Татаренко А.Б.* Компетентність – вимога сучасності / А.Б. Татаренко // Світло. – 1996. – № 1. – С. 57–64.
8. *Холодная М.А.* Психология интеллекта. Парадоксы исследования. / М.А. Холодная. – СПб.: Питер, 2002. – 272 с. (Серия “Мастера психологии”).
9. *Хуторской А.В.* Ключевые компетенции и образовательные стандарты [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.eidos.ru/journal/2002/0423.htm>
10. Rivers Wilga M. Interactive language teaching. Cambridge. – Cambridge University press. – 2002. – 228 p.
11. Україна. МОУ. Про затвердження Концепції мовної підготовки особового складу Збройних Сил України та Плану реалізації Концепції мовної підготовки особового складу Збройних Сил України: наказ № 267 від 01.06.2009р. – К.: 2009. – 30 с.
12. STANAG 6001 (5-е видання). – NATO Standardization office, Brussels. – 2014. – 56 p.
13. BILC Language Standards and Assessment Seminar (23 April – 1 May 2014): матеріали конференції, м. Гарміш-Партенкірхен, Німеччина / Міжнародний центр ім. Маршалла – Гарміш-Партенкірхен, Німеччина. – 207 с.
14. *Гончаренко С.* Український педагогічний словник. – К.: Либідь, 1997. – 376 с.
15. *Татур Ю.Г.* Компетентностный подход в описании результатов и проектировании стандартов высшего профессионального образования [Электронный ресурс]. http://technical.bmstu.ru/istoch/komp/tatur_II.pdf
16. *Гаврилюк А.П.* Застосування комунікативного методу викладання іноземних мов у ВНЗ [Електронний ресурс]. – Режим доступа: <http://confesp.fl.kpi.ua/ru/node/1061>
17. Підвищення кваліфікації керівників освіти за дистанційною формою навчання / За заг. ред. В.В. Олійника. – К.: Логос, 2006. – 408 с.
18. *Вишнівський В.В.* Організація дистанційного навчання створення електронних навчальних курсів та електронних тестів. Навчальний посібник. / В.В. Вишнівський., С. Гончаренко, М.П Гніденко, Г.І. Гайдур, О.О. Ільїн – Київ: ДУТ, 2014. – 140 с.

О.О. Величко

Национальный университет обороны Украины
имени Ивана Черняховского

УПРАВЛЕНЧЕСКИЕ ТРЕБОВАНИЯ К СОДЕРЖАНИЮ ИНОЯЗЫЧНОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ ВОЕННЫХ СПЕЦИАЛИСТОВ В ПРОЦЕССЕ ИХ ПОДГОТОВКИ

Основное внимание уделено требованиям к иноязычной компетентности военнослужащих, которая считается одним из важных элементов профессиональной подготовки военных специалистов. По мнению автора, управленческие требования к иноязычной компетентности следует рассматривать с учетом критериев, представленных в международном языковом стандарте НАТО STANAG 6001. Проведено обобщение взглядов ученых на понятие "компетентность" и определено содержание понятия "иноязычная компетентность". Дано описание уровней владения иностранным языком в соответствии с Концепцией языковой подготовки Вооруженных Сил Украины.

Ключевые слова: компетентность; компетенция; компетентностный подход; военный специалист; иноязычная компетентность; STANAG 6001.

O. Velychko
National Defence University of Ukraine name
after I. Cherniakhovskiy

MANAGEMENT REQUIREMENTS TO THE CONTENT OF THE MILITARY EXPERTS FOREIGN COMPETENCE DURING THEIR TRAINING

Abstract. The main attention is paid foreign language competency requirements for military personnel, which is one of the important elements of military specialists training. According to the author, management requirements for foreign language competence should be considered with regard to the criteria presented in the NATO international language standard STANAG 6001. A synthesis of scientists views on the concept of "competence" was carried out and the concept of "foreign language competence was defined." The description of foreign language levels according to the Concept of language training of the Armed Forces of Ukraine was given.

Keywords: competence; competency; competence approach; a military specialist; foreign language competence; STANAG 6001.